

Розділ III. КУЛЬТУРА ТА СУСПІЛЬСТВО. КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНИХ СФЕР ДІЯЛЬНОСТІ

Part III. CULTURE AND SOCIETY. CULTURE OF PROFESSIONAL SPHERE OF ACTIVITY

УДК 004.8:316.77:008

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І МАГІЯ В ЦИФРОВІЙ ЕКОСИСТЕМІ : ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ

Ігор ПЕЧЕРАНСЬКИЙ – доктор філософських наук, професор,
професор кафедри тележурналістики та майстерності актора,
Київський національний університет культури і мистецтв, Київ,
<http://orcid.org/0000-0003-1443-4646>
<http://doi.org/10.35619/ucpmk.51.1078>
ipecheranskiy@ukr.net

Запропоновано культурологічний аналіз зв'язку ШІ та магії в цифровій екосистемі. Ґрунтуючись на концепції «природної магії» Н. та А. Шаркі, автор розглядає ШІ як сучасне втілення давньої традиції створення ілюзії розумності – від античних автоматів до сучасних роботів-компаньйонів. У статті доводиться, що магійний лексикон є ключовим для опису та сприйняття цифрової реальності, тоді як вроджена схильність людини до антропоморфізму становить психологічну основу «чарівності» ШІ. Автор виокремлює дві взаємопов'язані площини цього явища: ШІ як міфічний, могутній інтелект майбутнього, та як прозаїчний, але «магічний» інструмент повсякденності. Робота закликає до критичної рефлексії над цими явищами, щоб усвідомлено розрізняти технічну реальність алгоритмів та культурну ілюзію, яку вони створюють, що є особливо актуальним для українського наукового дискурсу.

Ключові слова: магія, штучний інтелект, цифрова екосистема, цифрова та природа магії, ілюзія, культурологічний аналіз, семантика.

Актуальність теми. У 2006 р. Н. і А. Шаркі у статті «Штучний інтелект і природна магія» [16] доводили, що ілюзія розумності, відчуттів та автономності в роботах й штучному інтелекті (далі в тексті – ШІ) має глибокі історичні корені – від античних автоматів, що видавалися втіленням богів, до сучасних роботів-компаньйонів та віртуальних асистентів. Дослідження вказує на історичні паралелі між магією та технологією: прийоми створення ілюзії розумності в ШІ повторюють практики «природної магії», де технічні механізми приховувалися для створення ефекту дива, що дозволяє розглядати сучасні технології не лише як інженерні рішення, а й як культурні феномени. Серед іншого автори описували як, зокрема медіа, наукова фантастика та суспільні очікування формують міф про «розумних роботів», що впливає на сприйняття технологій, етичні рішення та військові стратегії. Це робить культурологічний аналіз ймовірних паралелей та семантичних зв'язків між природною магією та ШІ критично важливим для розуміння сучасних технологічних трендів. Люди все ж схильні наділяти технічні об'єкти людськими чи тваринними якостями (антропо- та зооморфізм), що, звісно, впливає на їхню взаємодію з роботами, віртуальними помічниками та іншими формами ШІ, і закладає підґрунтя для маніпуляцій, маркетингу та соціальної інженерії в цифровому середовищі.

У сучасному світі ШІ глибоко інтегрований у соціальні мережі, віртуальні середовища, а також освітньо-розважальні платформи. З огляду на це, необхідно з'ясувати, як саме «магія» технологій детермінує нові форми комунікації, ідентичності та соціальних практик, тобто підійти до вивчення цифрової еко-системи як простору нової «магії», критично осмислити технології ШІ не лише як інструменти, але й як такі культурні артефакти, що продовжують традицію «природної магії» в цифрову епоху. Це дозволить краще зрозуміти їхній вплив на суспільство, психологію людини та етичні межі їхньої апробації на початку XXI ст.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Варто звернутися до найновіших розвідок. Так, Т. Турчі [18] аналізує як мистецтво магії, зосереджене на сприйнятті та очікуваннях аудиторії, може надихати на ефективнішу взаємодію з ШІ, сприяючи синергетичним відносинам між людьми та ШІ. Адаптуючи методи з психології сценічної магії, автор вивчає способи підвищення прозорості та залученості в системах ШІ, тим самим покращуючи довіру та залученість користувачів. Підхід зосереджений на розробці адаптивних дизайнів взаємодії, що заохочують справжню співпрацю між людьми та ШІ, використовуючи їхні унікальні сильні сторони для взаємного посилення. У цій роботі стверджується як

магія допомагає ІІІ вийти за межі своєї традиційної ролі, перетворившись на союзника під час ухвалення рішень, прокладаючи шлях для систем, де люди та ІІІ працюють злагоджено та у тісній взаємодії.

Більшою мірою, ніж в інших технічних галузях, на думку Р. Музи Джуліано [10], дослідження та прогрес у галузі ІІІ завжди були переплетені з вигадкою. Його мова помітно перегукується з іншими формами культурних наративів, такими як казки, міфи та релігія. У своєму есеї він наводить різноманітні приклади, що ілюструють як ці аналогії спрямовували не лише тлумачення діяльності ІІІ коментаторами поза спільнотою, але й надихали самих дослідників ІІІ. Завдяки їхньому впливу вчений звертає особливу увагу на схожість між релігійною мовою та тим, як потенційна поява інтелекту, що перевищує людський, представлена сучасно. Потім він переходить до ролі, яку художня література, перш за все наукова фантастика, історично відігравала й досі відіграє в обговоренні ІІІ, впливаючи на дослідників та громадськість, зміщуючи роль різних сценаріїв у нашому колективному просторі ймовірностей. Він підсумовує, стверджуючи, що знання про дослідження ІІІ, давні та сучасні, вказують на історичні та спільні людські мотиви, які рухають дослідниками в їхніх пошуках та захоплюють людство загалом. Точки наративного сплетіння, де ІІІ зустрічається з ширшою культурою, повинні посилити заклик долучитися до обговорення потенційного призначення цієї технології [14].

Л. Обадія на початку 2020-х рр. наголошує, що взаємозв'язок між релігією та Інтернетом привертає все більше уваги дослідників. Однак магія, на його думку, все ще недооцінена стосовно її місця в цифровій екосистемі, а тому не є предметом системних й ґрунтовних студій у цьому напрямку. Ґрунтуючись на розвідках в Інтернеті, інших нових інформаційно-комунікаційних технологіях та огляді наукової літератури, він ставить собі за мету закласти основу для розгляду магії та нових інформаційних технологій, а також розкрити специфіку підходу до цифрової магії, який би відрізнявся від ракурсу, що зосереджений виключно на цифровій релігії [12]. Кількома роками пізніше у статті «(Онлайн) Правопис (цифрового) заклинання: розмова про магію в цифровій революції» Л. Обадія пише про те, що релігійний лексикон широко використовується в контексті соціальних та культурних трансформацій, пов'язаних із «цифровою революцією» як у метафоричному (цифровий як релігія), так і реалістичному сенсі (цифровий та релігія або оцифровані релігії). Вивчення цифрової магії/магії в цифрову епоху, зворотного боку медалі Сакрального 2.0, на думку автора, все ще перебуває на початковій стадії. Проте, посилення на магію (у широкому сенсі цього слова) використовуються в роздумах про стрімку цифровізацію суспільства та культури, і вони заслуговують на більш глибоке вивчення. Тому у своїй статті він розглядає позиціонування магії в просторі нових технологій, включаючи пристрої ІІІ. Після загального огляду присутності магії в цифровій екосистемі (веб-сайти, додатки та інші пристрої, що пропонують «надприродні» послуги), він зосереджується на лексиці і семантичних посиланнях на «магічне мислення», розглядає основні причини таких посилань та розкриває режими існування магії («реальна», «вигадана», «аналогічна»), а також розкриває роль мови в побудові «цифрової магії» та трансформації семантичної категорії крізь призму культурної революції, тобто цифровізації суспільств [13].

Я. Тіенарі у праці «Вивчення ІІІ? Безпорадність, сміливість та магія перед обличчям рухомої цілі» [17] переконує, що ІІІ у численних іпостасях й формах захоплює світ й це перетворює його на магію, що організована фокусниками та керована дискурсом, орієнтованим на майбутнє. Магія в певному сенсі завжди пов'язана з дезорієнтацією. Водночас упереджені гендерні соціальні практики, що зустрічаються в магії, можуть бути втілені в передових пристроях ІІІ. Разом із тим, маги ІІІ ніколи повністю не контролюють свою магію, тоді як сучасні дослідження показують, що коли інструменти на базі ІІІ потрапляють на робочі місця та в організації, вони, як правило, недосконалі та породжують різні точки зору, напруженість та суперечки між людьми.

Враховуючи те, що в українському академічному дискурсі майже відсутні дослідження, які б ґрунтовно вивчали феномен цифрової магії або ж місце магії в цифровій культурі, дана спроба культурологічного аналізу є актуальною.

Метою статті є постановка питання та культурологічне обґрунтування необхідності дослідження зв'язків між ІІІ і магією в цифровій екосистемі. Автор прагне довести, що технології ІІІ слід розглядати не лише як інженерні продукти, але й як сучасні культурні артефакти, що успадковують функції та семантику традиційної «природної магії». Це передбачає аналіз історичних паралелей, мовних практик та психологічних механізмів (антропо- та зооморфізму), які формують ілюзію розумності та «чарівності» технологій, а також виявлення наслідків такого сприйняття для комунікації, соціокультурних практик та етики на початку ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наразі можна констатувати, що менш ніж за півстоліття інформаційні технології фактично колонізували всі виміри соціокультурного життя, від роботи до звичайного міжособистісного спілкування, починаючи з високорозвинених західних країн

й стрімко ширячись усіма континентах і охоплюючи практично усі аспекти життєдіяльності людей. Наукові студії швидко пішли за тим, що виглядає як черговий парадигматичний зсув («цифровий поворот»), і породили нові галузі знань та оновлені погляди на соціальні та гуманітарні науки у контексті мережових та цифрованих суспільств. Вплив масового поширення цифрових технологій на суспільство вже давно є предметом досліджень у соціології та культурології через зростаючий інтерес як до нових соціальних відносин та комунікації за допомогою опосередкованого апарату (предмет обчислювальної соціології), так і до розвитку кіберкультур або цифрових культур [2].

У третьому тисячолітті Інтернет перетворився на швидкий і досить дешевий спосіб отримати доступ до священних текстів та символічних матеріалів від релігійних організацій, практичних ресурсів та порад від духовного персоналу, або обговорити питання, пов'язані з релігією. Він також рясніє цифровими сервісами, що пропонують ворожіння на картах, заклинання, ліки (один із сотень: <https://www.online-fortune-telling.com/#>), тоді як нові традиції магії та чаклунства, такі як Вікка, сьогодні мають власні веб-сайти та пропонують послуги, курси та навчальні сесії. При цьому, потрібно розрізняти «релігії онлайн» (поширення традиційних релігій в Інтернеті) від власне «онлайн-релігій» (коли нові форми релігійного вираження з'являються онлайн [7]). З огляду на роль Інтернету, який діє «як дистриб'ютор й дзеркало релігійних і ритуальних знань» [9], відповідно, є відображенням трансформацій, що впливають на релігії, та технологічним оператором цих трансформацій одночасно, виникає набагато ширше питання під виглядом гасла: чи варто більш загально розглядати релігію або ж священне в цифрову епоху, чи, з іншого боку, цифрові медіа в часи глобального релігійного відродження? [4]. Більше того, зв'язок між релігіями та новими технологіями – зокрема Інтернетом – здається, породжує два контрастні архетипні позиції: технофілію (тобто довіру до цифрових технологій та їхнє привласнення) та технофобію (їхнє неприйняття й звинувачення у «гріховності», незважаючи на масову присутність традиційних організацій онлайн [12]). Певною мірою ця різниця збігається з протистоянням між магією та релігією у їхньому ставленні до технологій.

Термін «магія» спонукає до роздумів про технологічний прогрес та його соціальну прийнятність: він проливає світло на ментальний та уявний вимір людського ставлення до ШІ. Тим більше, що лексикон магії (субстантив «магія», прикметник «магічний» і пов'язані з ним поняття, такі як «сили», «надприродне», «чари», «чаклунство» тощо) використовується вже давно стосовно технологій, достатньо довго, щоб зв'язки між ними здавалися безпомилковими та міцними в довгостроковій перспективі, від методів сільськогосподарського виробництва в стародавніх цивілізаціях до гіперсучасних суспільств [3]. Очевидно, що ШІ-технології, що об'єднують цифрові технології, засновані на алгоритмах, що мають автономну здатність вирішувати проблеми та які також мають тривалу історію, не могли уникнути перетину з магією. Деякі вчені стверджують, що ці два явища йшли паралельними шляхами з часів античності [16], тоді як інші вважають, що ШІ, як і інші цифрові технології, являє собою новий вид технічного середовища, за допомогою якого виражаються стародавні форми мислення – містика, езотерика та магія [3].

Розширення значень термінів «магія» та «магічний» у сфері технологій свідчить про існування унікального зв'язку між першим та другим. Сполучення сучасних комунікаційних інструментів через електронні мережі, Wi-Fi у громадських місцях, розширення можливостей частини процесу прийняття рішень людиною за допомогою алгоритмів, софту та додатків для мобільних телефонів – все це сприяє «зачаруванню» підключених об'єктів та пронизує повсякденне життя магічним мисленням [6]. Однак часто цитоване «магічне мислення» чи регулярні посилення на технологічне «зачарування» потребують перегляду з точки зору дисципліни, яка, безсумнівно, найбільше займається магією, а саме антропології. Також цікаво перенести фокус із релігії на магію та зберегти роздуми про вивчення того, як мова ШІ підживлює колективну уяву, як логічно, так і естетично. Досліджуючи лексичне розширення терміну «магія» в Інтернеті, використовуючи різні пошукові системи та аналізуючи різні джерела, Л. Обадія стверджує, що згадки про «магію» відповідають трьом різним позиціям: (1) відкидання магії як ірраціональної через примітивний спосіб мислення, (2) магія як плідний ресурс для розуміння та прийняття ШІ, а також (3) магія та ШІ як нерозривно пов'язані у своєрідному інтелектуальному симбіозі [13]. Л. В. Бейлі вбачає у появі категорії магії певну безперервність найглибших бажань людства контролювати та перевершувати закони природи, а технології, будь-якого роду, служать цьому принципу, надаючи магії можливість знайти благодатний ґрунт для реалізації зазначених цілей. «Магія» у науковому світі інтерпретується як периферійна нешкідлива розвага, яку виконують сценічні артисти, виконуючи зрозумілі трюки. Навіть матеріалістична наука та технологія огортаються мантиєю магії. На його думку, ШІ – це не що інше як технічна підтримка, що дозволяє реалізувати в реальності цілі магії, а саме подолання

обмежень реальності, втім через позбавлення магії її емоційного та образного виміру, щоб зберегти лише її ефективність. Щодо роботів, антропоморфних втілень III *rag excellence*, він додає: «Онтологічна спрага індустріального розуму, його пошук кінцевої природи існування, не була придушена механістичним світоглядом у його спробах усунути традиційних богів. Натомість скептична наука породила магичні ікони богоподібних сил. Очевидно, що сучасна міфологія роботів сягає глибше, ніж вигадані спекуляції та прогнози майбутнього. Роботи не лише ожили та отримали душі в технологічній уяві, вони стали символом певного виду теології» [1; 39].

Цей приклад показує як постулюється логіка наступності між принципами магичного мислення в традиційному та сучасному контексті. Ідея, що лежить в основі цього теоретичного зв'язку, полягає в тому, що чим більше суспільства технологічно розвиваються, щоб досягти точки складності, якою, приміром, є ШІ, тим більше магія знаходить там матерії, щоб наблизитися до своєї мети, тобто повністю досягти своїх цілей подолання реальності. Л. В. Бейлі розглядає це як ознаку «перенесення [людського досвіду] священного до технічного» [1; 177], але це справді підтримує теологію та перебуває у тіні квазірелігійної уяви про появу ШІ, що магія працює так, ніби вона залежить від відносин домінування над релігією [5].

Категорія магії, як відомо, є складною і ця складність стає ще більшою, коли вона виходить за межі традиційних рамок у далекі сфери – цифрові технології та технології ШІ. Одна з особливостей ШІ в тому, що він презентує два досить різні аспекти, але, зрештою, схожі полюси континууму магичної думки та практики. З одного боку, він є полем чистої абстракції, фантазії і вигадки, що помічаємо в легендах, казках, міфах й у всьому, що є частиною наративного виробництва, що малює зачаровані всесвіти. Ці магичні системи мислення знаходять відлуння в уяві короткострокового або середньострокового впливу ШІ на людей, суспільства та культуру, і вони вносять «таємницю» та «страх» у долю, яка виходить за межі людства. З іншого боку, ШІ прозаїчно є частиною звичайної людської діяльності через доступні технології та просте використання, оптимізуючи функціонування електронної пошти, онлайн-пошукових систем, комерційних сайтів, софту для перекладу чи навігації, якщо згадати лише найтривіальніші технологічні пристрої, більш-менш пов'язані зі ШІ, що захопили аспекти повсякденного життя наприкінці ХХ – початку ХХІ століть. Цей другий аспект відповідає не менш важливому, якщо не фундаментальному, виміру магії, який часто відзначають антропологі, що коріниться у буденному, але вносить у нього надзвичайне. Якщо магія належить до «іншого світу» зі своїми власними правилами, то цей світ жодним чином не віддалений від світу людей, оскільки особливість магії полягає саме в тому, щоб її практикували люди для вирішення буденних питань, особливо у випадку чаклунства [12].

З одного боку, вбудованість магії в повсякденну реальність та її близькість до раціональності та, з іншого, її зворотне розташування у вищих абстракціях уявного та символічного, відповідають двом концептуальним полюсам магії, тобто інтелектуалізму та практичному емпіризму [8]. Інший вимір взаємозв'язку між магією та технологією стосується перформативності, а отже, і магії фокусів або сценічної магії, яка існує з давніх часів: техніки використовувалися на службі ілюзії з античності та тривалий час. Так само, як престижіфікація, що грається з реальністю, щоб створити плутанину в свідомості спостерігачів, ШІ також є наукою про ілюзію [15]. Це нагадує «природну магію», яка реанімує стародавні техніки ілюзії, середньовічні магичні шоу, автомати та, нарешті, програми ШІ ELIZA або PARRY, які використовують трюки для взаємодії з людьми. Ще цікавіше те, що магія в цьому випадку була використана в розробці ШІ, і що натомість останній тепер перебуває на службі магичної майстерні, поглиблюючи знання про ментальні асоціації під час магичних трюків [19].

Висновки. Таким чином, оскільки йдеться про постановку проблеми, то попередні висновки можна систематизувати та представити у вигляді наступних пунктів.

1. ШІ як культурно-історичне продовження «природної магії». Технологію ШІ слід розглядати не лише як інженерний продукт, але й як сучасне втілення давньої парадигми «природної магії». Ілюзія розумності, автономності та взаємодії в сучасних системах (від чат-ботів до роботів) функціонально і феноменологічно повторює практики античних автоматів й механічних див, створених для стимулювання подиву та віри в надприродне.

2. Семантичний зв'язок між магією та технологією є структуротворчим. Лексикон магії («чари», «заклинання», «магічний») є не випадковою метафорою, а ключовим інструментом для опису, сприйняття та конструювання цифрової реальності. Ця мова формує колективну уяву, впливаючи як на суспільні очікування від ШІ, так і на самі напрями технологічного розвитку, створюючи самостверджувальне пророцтво.

3. Цифрова екосистема – новий онтологічний простор магії. Інтернет і цифрові технології не лише поширили традиційні магичні практики (на кшталт онлайн-ворожіння), але й стали

середовищем для появи нових форм «цифрової магії». Остання проявляється у ставленні до алгоритмів як до таємничих сил, у сприйнятті мережових зв'язків та швидкої комунікації як магічного подолання простору й часу, а також у ефекті «чарівності» бездротових технологій та передбачувальних систем.

4. Антропоморфізм та зооморфізм – психологічні засади «магії» ШІ. Вроджена схильність людини наділяти неживі об'єкти якостями живого є критичним чинником успіху ілюзії. Ця схильність активізується у взаємодії з роботами та віртуальними агентами, створюючи основу для емоційного зв'язку, довіри, а також для потенційних маніпуляцій і соціальної інженерії в цифровому середовищі.

5. Амбівалентність магії як дзеркало амбівалентності ШІ. Магія, як і ШІ, існує у двох взаємопов'язаних вимірах: абстрактно-міфічному (ШІ як могутній, таємничий інтелект майбутнього, що викликає захоплення та страх) та буденно-прагматичному (ШІ як інструмент у пошукових системах чи навігації, який «чарівним» чином вирішує повсякденні задачі). Ця двоїстість підкреслює, що магичне мислення не є виключно архаїчним пережитком, а органічно вплетено в технологічно опосередковану повсякденність.

6. Необхідність критичної саморефлексії в науці та суспільстві. Дослідники, розробники та суспільство повинні усвідомлено розрізняти технічну реальність алгоритмів та культурно-міфологічну ілюзію, яку вони створюють. Відмова від такої рефлексії несе ризики: від некритичної довіри до немислячих систем у важливих сферах (медицина, правосуддя, безпека тощо) до формування утопічних чи апокаліптичних наративів, що затьмарюють реальні етичні та соціальні виклики.

З-поміж перспективних напрямів подальших досліджень варто відзначити: аналіз того як глобальні наративи «цифрової магії» та ШІ трансформуються, адаптуються або спростовуються в українському інформаційному, мовному та культурному середовищі; проведення якісних та кількісних досліджень того, як конкретні соціальні групи в Україні (молодь, літні люди, фахівці) фактично сприймають та концептуалізують ШІ-інструменти в житті, чи використовують магичну лексику; системний аналіз використання мови магії в українському медіапросторі, маркетингу технологій, публічних виступах ІТ-експертів та урядових стратегіях для опису цифровізації та ШІ; осмислення впливу ШІ як «магії» і «чарівного інструменту» на рівень цифрової грамотності, критичного мислення користувачів та формулювання етичних принципів і нормативно-правових актів у сфері технологій в Україні.

Список використаної літератури:

1. Bailey L. W. The enchantments of technology. University of Illinois Press, 2005.
2. Bollmer G. D. Theorizing digital cultures. Los Angeles, CA: SAGE, 2018.
3. Davis E. Tech Gnosis. Myth, magic & mysticism in the age of information. North Atlantic Books, 2015.
4. Douyère D. Internet et temporalité religieuse: le temps de la prière chrétienne, un ralentissement numérique? In: Schafer V. (eds.) Temps et temporalités du web. Nanterre : Presses universitaires de Paris Nanterre, 2018. P. 173–186.
5. Dubuisson D. Religion and magic in Western Culture. Brill, 2016.
6. Fischer M. La pensée magique du Net Paris, Éditions François Bourin, 2014.
7. Helland C. Online-religion/religion-online and virtual communitas. In: Hadden J. K. and Cowan DE (eds.). Religion on the Internet: Research prospects and promises. New York : JAI Press, 2000. P. 205–223.
8. Jarvie I. Rationality and irrationality revisited or intellectualism vindicated or how stands the problem of the rationality of magic? In G. Bronner & F. Di Iorio (Eds.). The mystery of rationality: Mind, beliefs and the social sciences. Springer, 2018. P. 151–130.
9. Krueger O. The Internet as distributor and mirror of religious and ritual knowledge. Asian Journal of Social Science. 2004. Vol. 32. N 2. P. 183–197.
10. Musa Giuliano R. Echoes of myth and magic in the language of artificial intelligence. AI & SOCIETY. 2020. Vol. 35. P. 1009–1024.
11. Obadia L. L'anthropologie des religions. La Découverte, 2012.
12. Obadia L. Moral and financial economics of 'digital magic': Explorations of an opening field. Social Compass. 2020. Vol. 67. N 1. P. 1–19.
13. Obadia L. (Online) Spelling the (Digital) Spell: Talking About Magic in the Digital Revolution. Sophia. 2022. Vol. 61. P. 23–40.
14. Pecheranskyi I., Oliinyk O., Medvedieva A., Danyliuk V., Hubernator O. Perspectives of Generative AI in the Context of Digital Transformation of Society, Audio-Visual Media and Mass Communication: Instrumentalism, Ethics and Freedom. Indian Journal of Information Sources and Services. 2024. Vol. 4. N 14. P. 48–53.
15. Primlani N. Magic, illusion and artificial intelligence. Sep 28, 2019. URL: <https://medium.com/@namri25/magic-illusion- and-artificial- intelligence-665a56a345d7>.
16. Sharkey N., Sharkey A. Artificial intelligence and natural magic. Artificial Intelligence Review, 2006. Vol. 25. N. 1-2. P. 9–19.

17. Tienari J. Learning about artificial intelligence? Cluelessness, courage, and magic in facing a moving target. *Management Learning*. 2025. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/13505076251361431>.
18. Turchi T. Human & AI: Fool Us. Crafting Synergistic Interactions with Insights from Magic. *Proceedings of the 1st International Workshop on Designing and Building Hybrid Human–AI Systems (SYNERGY 2024)*, Arenzano (Genoa), Italy, June 03, 2024. URL: <https://ceur-ws.org/Vol-3701/paper2.pdf>.
19. Williams H., McOwan P. W. The magic words: Using computers to uncover mental associations for use in magic trick design. *PLoS ONE*. 2017. Vol. 12. N 8. e0181877. URL: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0181877>.

UDC: 004.8:316.77:008

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND MAGIC IN THE DIGITAL ECOSYSTEM : PROBLEM STATEMENT

Igor PECHERANSKYI – DSc in Philosophy, Professor of the Department
of Television Journalism and Actor's Skills,
Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

This article offers a cultural analysis aiming to explore the deep-seated connections between modern artificial intelligence (AI) technologies and the phenomenon of magic, tracing a continuous line from the tradition of «natural magic» and ancient automata to contemporary intelligent systems. Grounding his argument in the concept of «natural magic» proposed by Noel and Amanda Sharkey, the author posits that AI should be examined not merely as an engineering product but as a modern cultural artifact continuing an ancient tradition of creating illusions of intelligence and animacy – from ancient automata and temple statues to modern companion robots and virtual assistants.

The study argues that the semantic link between magic and technology is structural. The lexicon of magic («spell», «charm», «magical») is not a casual metaphor but a key tool for describing, perceiving, and constructing digital reality. This language shapes the collective imagination, influencing both public expectations of AI and the very directions of its technological development, creating a self-fulfilling prophecy.

The author highlights that the digital ecosystem (the Internet, social networks, platforms) has become a new ontological space for magic, facilitating not only the dissemination of traditional practices (e. g., online fortune-telling) but also the emergence of new forms of «digital magic». This is evident in the perception of algorithms as mysterious forces, the interpretation of instant communication as magical transcendence of space and time, and the «enchantment» of predictive systems. A critical psychological foundation for this «magic» is the innate human tendency toward anthropomorphism and zoomorphism, which is activated during interaction with robots and AI interfaces, fostering emotional bonds, trust, but also creating grounds for manipulation.

The article emphasizes the dual, ambivalent nature of both magic and AI, existing in two interconnected dimensions: the abstract-mythical (AI as a powerful, mysterious intelligence of the future) and the mundane-pragmatic (AI as a «magical» tool in search engines or navigators). This duality underscores that magical thinking is not a primitive relic but is organically woven into a technologically mediated everyday life.

In conclusion, the author calls for critical self-reflection within science and society to consciously distinguish between the technical reality of algorithms and the cultural-mythological illusion they create. This is crucial for forming an adequate ethical and regulatory framework. The article outlines prospects for further research, including analysis of the Ukrainian cultural and linguistic context, empirical studies of user perception, and a systematic examination of magical discourse in media and technology marketing. This work lays the foundation for recognizing «magic» as a serious analytical category for the digital age within Ukrainian academic discourse.

Key words: magic, artificial intelligence, digital ecosystem, digital and natural magic, illusion, cultural analysis, semantics.

Стаття отримана 08.02.2025

Стаття прийнята 25.04.2025

Стаття опублікована 22.12.2025